

intervju tjedna

SASA MRDULJAŠ

● O HRVATSKOM DRUŠTVU DANAS I JUČER, IDENTITETU I GLOBALIZACIJU, SUKOBU RAZLIČITIH MENTALITETA, ODNOSIMA POJEDINIH REGIJA, ANTAGONIZMIMA JUGA, SJEVERA I ISTOKA...

Ne opterećuje nas prošlost, nego neshvaćanje prošlosti i njezinih refleksija na sadašnjost!

Aktualno stanje u društvu, ali i probleme s kojima se suočavamo u posljednjih više od 25 godina samostalnosti i neovisnosti, uključujući i društveno-kulturne različitosti pojedinih hrvatskih regija, a s tim u vezi i antagonizme između juga, sjevera i istoka RH, u razgovoru za Magazin komentirao je dr. sc. Saša Mrduljaš, politolog, viši znanstveni suradnik s Instituta društvenih znanosti "Ivo Pilar", Područni centar Split.

▼ Hrvatsko društvu danas, njegov identitet, nakon više od 25 godina samostalnosti i neovisnosti? Kakva je u tom smislu slika, ukupna i lokalna, koji su pozitivni dozezi, koji problemi?

- Valja poći od toga kakva su bila očekivanja prije 25 i više godina te jesu li bila realna s obzirom na nasljeđe i tijek događaja koji je slijedio. Hrvatska stječe samostalnost u uvjetima urušavanja socijalističkog sustava, raspada Jugoslavije i srpske agresije. Ne može se iz svega toga izići s potencijalom koji bi omogućio brzo nadilaženje prepreka koje stoje na putu oblikovanja uspješnog i naprednog hrvatskog društva. I u tom smislu ne treba producirati demagogiju i lažne nade. A upravo to nerijetko čine naše stranke funkcionirajući gotovo kao države kojima su na prvom mjestu njihovi interesi. No, unatoč svemu, ipak se ide prema naprijed. Opet, o tome koliko je na ovim prostorima bitna povijesna determiniranost, govori i to da razvojno i najdalje prednjače oni hrvatski krajevi koji su se obranili od osmanskih naplava. Uglavnom sjeverozapad Hrvatske.

POVIJEST I SADAŠNJOST

▼ Može li se govoriti, i u kakvim relacijama, o socijalnoj dezintegraciji (ili integraciji) hrvatskog društva kroz proces tranzicije iz socijalizma u kapitalizam tijekom posljednjih 25 godina?

- S obzirom na to da je taj proces počeo u prilikama određenim ratom i egzistencijalnom ugroženošću, s jedne je strane bio obilježen visokim stupnjem nacionalne integracije i homogenizacije. No istovremeno sa slomom socijalističke vlasti nestaje nekadašnje, koliko-toliko održavane društvene, a uvelike i imovinske, ujedinjenosti. Prihvaća se sustav koji je prirodiji, poduzetniji, ali koji nužno vodi socijalnom raslojavanju. S tim što je naglost tih procesa suočila hrvatsko društvo s nizom novih problema, neočekivanih ishoda i frustracija, na koje bi u interesu vlastite stabilnosti trebalo pronaći adekvatan odgovor.

▼ Odnos tradicionalnog i modernog, kako ju tu stanje, kad govorimo o slici hrvatskog društva danas, njegovu identitetu?

- Sukladno s napretkom društva pojedini tradicionalni oblici života, kao i neki socijalni ambijenti uz koje smo bili emotivno vezani, već dugo i nepovratno nestaju, gotovo uz prešutni društveni konsenzus. Drukčije je s promjenom svjetonazorskih vrijednosti koje su tradicionalno blisko povezane s vjermom, u našem slučaju s kršćanstvom. U kontekstu političke podjele na lijevo i desno kršćanski bi se svjetonazor također trebao nalaziti na lijevim pozicijama sukladno s prevladavajućim značajkama novozavjetne poruke. No vjerska dogmatika i povijesno nasljeđe otežavaju mu, usporavaju ili onemogućuju prilagodbu u odnosu prema sve opsežnijim spoznajama o čovjeku, prirodi, životu. Zbog toga je strukturiran desno u odnosu prema onim političkim snagama koje su zbog višeg stupnja distanciranja od tradicionalnog spremne na bržu, gdje god i prenatlu, prilagodljivost modernome. Iz suodnosa tih dviju "opcija", koji producira uravnoteženje društvene dinamike, u bitnome je proizišao suvremeni Zapad i na toj razini Hrvatska funkcionira kao njegov punopravni dio.

Razgovarao: Darko JERKOVIĆ

PP

Ne treba producirati demagogiju i lažne nade, a upravo to nerijetko čini politika...

▼ Koliko globalizacija, uključujući i neoliberalni ekonomski i politički kontekst, narušava identitet hrvatskog društva? Može li se u svezi s tim donijeti neki objektivni, relevantan zaključak? I kakav bi, prema vama, on bio?

- Globalizacija i sve ono što uz nju ide jest jedna danost koja proizlazi iz neočekivano brzog tehnološko-digitalnog razvoja. Ona ima svoje pozitivne i negativne strane, s tim što je neizvjesno prema čemu vodi. U svakom slučaju, riječ je o fenomenu kojem se valja prilagoditi, što podrazumijeva maksimalno uključivanje u suvremene tijekove. U tom smislu izrazito je korisno što je Hrvatska dijelom Europske unije, odnosno integracijske cjeline koja čini najnapredniji dio svijeta. Globalizacija, odnosno suvremeni razvoj, posve sigurno mijenja određene značajke hrvatskog identiteta, kao i identiteta svih drugih naroda. No u esencijalnom smislu mi ćemo ostati samosvojni ako nam identitetna konstrukcija uključuje, slikovito govoreći, priču koja nas afirmira pred potomstvom i svijetom. Ako će se ta priča, iza koje bi trebalo stajati 1400 godina hrvatske povijesti, u stvarnosti svoditi tek na 1941., 1991., na rat, Srbe, žrtve, stradanja; tek na ono što su prošli naši didevi, očevi ili mi, tada će i bez globalizacije naš identitet postajati zagušujući te gubiti značenje koje bi jedan nacionalni identitet trebao imati.

CENTAR I PERIFERIJA Regionalno motivirani antagonizmi

Postoji li zapravo antagonizam hrvatskih regija, koliki je stvarno, je li prenapuhan ili je objektivno realan, i zašto?

● - Samim tim što svi mi skupa oblikujemo hrvatsku naciju, što je ona proizvod naše svijesti da smo po presudnim identitetnim odrednicama istovrsni, jasno je da su naši međusobni odnosi primarno određeni kohezivnošću. Povijesnim, pa i recentnim, razvojem Zagreb i sjeverozapadna Hrvatska, što je dobro, stječu funkcionalnu potpunost. No nije dobro ako hrvatska politika dopusti da se zaostajanje drugih regija trajno rješava njihovim osloncem ili ovisnošću o potencijalu Zagreba. Na taj ih se način svodi na periferiju te indirektno na status manje vrijednih krajeva, što pogoduje pojavi regionalno motiviranih antagonizama. To više što postojeće prilike omogućuju koncentraciju svih značajnijih medija u zagrebačkoj sredini, a time i da njezino specifično ozračje dominira pri kreaciji svojevrsnog "stanja duha" u Hrvatskoj. Uopkupo, te naše antagonizme vrlo bi se lako dalo nadirći ako se učini ono što se neovisno o njima treba učiniti, tj. da se svim hrvatskim regijama s vremenom omogući zadovoljavajuća razina funkcionalnosti te da svoje osobitosti snažnije izražavaju u medijskom prostoru.

▼ Koliko nas i dalje opterećuje ideologija, prošlost?

- Nas ne opterećuje prošlost nego neshvaćanje prošlosti i njezinih refleksija na sadašnjost. I tu je ponajveći problem vezan uz Drugi svjetski rat. U tom smislu konačno bi trebalo masovno hrvatsko sudjelovanje u partizanskom pokretu dovesti u kontekst onoga što je bila i što jest hrvatska nacionalna ideja te taj segment povijesnosti uvrstiti kao stabilan dio hrvatskog identiteta. Na taj bismo ga način najbolje zaštitili od projugoslavenskih ili proendehazijskih percepcija i podmetanja. Jer hrvatsko sudjelovanje u partizanskom pokretu nije bilo motivirano nekakvim zločinačkim poticajima i ciljevima, nego primarno borbom protiv iskonskih neprijatelja hrvatstva: talijanskog fašizma i srpskog četništva. Nije bilo potaknuto ni jugoslaventvom, nego željom za rušenjem dinastije Karađorđevića i velikosrpske klike, preustrojem Jugoslavije u federaciju, uspostavljanjem federalne Hrvatske i BiH, oslobođenjem istočnojadranske obale. Hrvatski partizani, zapravo jedini pravi ustanici, uskoci i hajduci, u tom su ratu dali silan doprinos. Nisu mogli ostvariti mnogo toga, ali su svojom žrtvom bitno olakšali hrvatske pozicije 90-ih i stjecanja neovisnosti. Što je posebično bitno, sačuvali

PP

Globalizacija mijenja značajke hrvatskog identiteta, kao i identiteta svih naroda...

su obraz i čast hrvatskog naroda te ga oslobodili stigme koja mu je prijetila zbog genocidno-barbarskog segmenta ustaške politike.

▼ Koji bi bili uzroci društveno-kulturnih različitosti pojedinih RH regija, primjerice Dalmacije u odnosu prema kontinentalnom dijelu, Zagrebu, Slavoniji itd.?

- Temeljna razlika Dalmacije u odnosu prema sjevernoj Hrvatskoj nije samo u njezinoj geografskoj pripadnosti Mediteranu nego i u njezinoj tisućljetnoj interakciji s romanско-katoličkim, a u starijim slojevima i grčkim dijelom mediteranskog svijeta. Razlika u odnosu prema Istri i Kvarneru, koji su također primarno određeni mediteranskim utjecajima, jest u tome što su Hrvati Dalmacije i Hercegovine stoljećima bili pod direktnim udarom osmansko-islamskog imperija, i to u uvjetima geografske izolacije od ostatka hrvatstva, pa i katoličke Europe. Naknadno se nalaze pred prijetnjom invazije deseterostruko brojnijih Talijana, pred opasnošću da posredovanjem srpskog etničkog klina u sjevernoj Dalmaciji, Lici i Bosanskoj krajini budu "potopljeni" srpskom velikodržavnom ekspanzijom, a susjednoj BiH, što je još uvijek aktualno, i bošnjačkom. Stoga se ovdje stoljećima održavala svijest o egzistencijalnoj ugroženosti, a time i određeni radikalizam te pripravnost na borbu. Šteta što je u Drugom svjetskom ratu među dalmatinsko-hercegovačkim Hrvatima došlo do posebno snažnog podvajanja, jer hrvatska bi povijest i sadašnjost drukčije izgledale da smo tada svi zajedno bili na istoj, pobjedničkoj strani.

SPLIT VS. ZAGREB

▼ Provlači se i teza o podvojenosti juga i sjevera RH, o animozitetu Splita i Zagreba, a tu je i Hajduk... Kako sve to komentirate?

- Veza i suodnos Zagreba i Splita ima dugu tradiciju. Iz splitske perspektive Zagreb je bio i ostao impresivan grad. Na kraju, Splitčani su se unutar hrvatskih okvira praktički jedino i selili put Zagreba. I vrlo su se dobro razumjeli sa Zagrepcanima i bili prihvaćeni od njih, posebice od onih starijeg kova. Jer Zagreb i Split utemeljeni su na istom povijesno-kulturnom obrascu, na istom shvaćanju reda, organizacije, odgovornosti. S tim što je kulturna nadgradnja kod prvog srednjoeuropska, a kod drugog mediteranska. No one se dobro upotunjuju. Tako da je veza Zagreba i Splita dublja, jača i složenija nego što se možda naizgled čini. Ali Split je Split. Prepoznatljiv je i ustrajan u svom identitetu i, kako mi se čini, zbog toga dobro prihvaćen od drugih. Ta splitska samosvojnost ima drevno ishodište. Ovdje je bilo središte rimske Dalmacije; Split nastaje unutar palače-utvrde jednog od najvećih rimskih careva, tj. Dioklecijana; na svojoj antičkoj, komunalnim ustrojem dograđenoj osnovi egzistira sve do kraja 18. stoljeća; ovdje je bilo središte hrvatske države, gotovo svi njezini kneževi i kraljevi bili su vezani uz Split, krunili su se i pokapali u njegovoj okolici; splitski nadbiskup bio je primas hrvatske crkve; odavde je otac hrvatske književnosti Marko Marulić; osmanski su se osvajački valovi ustrajno lomili na splitskim zidovima, podno zvonika sv. Dujma. Opet, koliko god Split bio samosvojan, čak i prema svojoj vlastitoj sredini, on vrlo dobro poznaje mentalitete ovađnjih otoka, primorskih mjesta, Zagore i graničnih hrvatskih krajeva unutar BiH. Na kraju, ti mentaliteti već dugo participiraju u oblikovanju suvremenog splitskog izričaja. Tako da je Split i najstarijiji reprezent identiteta cjelokupnog jadransko-dinarskog pojasa. U tom smislu valja shvatiti i značenje Hajduka, kao simbola hrvatskog juga, njegova srca i duše. I taj identitet ne samo što teži očuvanju nego i traži prostor za svoju daljnju profilaciju i afirmaciju. Kad procijeni da je u tom smislu prostor sužen, pa bile te procjene prave ili krive, reagirat će. Naglo, burno, onako kako mu je u čudi. ■

kolumna

POD REFLEKTOROM

Piše: Milivoj PAŠIČEK

Strah od koncesija

Već dugo oporba, ako je uopće ima, nije toliko jedinstveno i čvrsto jurisala u Saboru, koristeći se svim mogućim sredstvima, kao pri donošenju Zakona o koncesijama. Zakon, koji je, istina, stavljen na stol u posljednji tren, na kraju je prošao jer je HDZ sa svojim podupirateljima za njega osigurao tanku većinu od 77 glasova. I nakon toga nastavila se palja u stilu kako taj zakon ugrožava cijelo bogatstvo, da će sada lokalni šerifi koncesije davati odanim i podobnima, da je HDZ izglasao najkriminalniji zakon koji će građanima koji žive uz more oduzeti plaže i druga dobra koja pripadaju svim građanima Hrvatske.

Bilo je prosvjeda, podigla se buka, neki su zastupnici naročito bili glasni vičući da se rasprodaje Dalmacija, da se rasprodaju otoci, da će ljudi na plaže isključivo uz plaćanje... A što je zapravo prava istina o svemu, koliko se i kada treba bojati Zakona o koncesijama? Postoje li i mogu li uopće postojati u Hrvatskoj privatne plaže? Hoće li hrvatski čovjek doista smočiti noge u svom hrvatskom moru samo onda kada plati ulaz na plažu? I na što se uopće sve odnosi taj zakon? Najviše je povika bilo zbog plaža, a predmet tog zakona još je niz područja i dobara, kao što je pravo lova na državnim lovištima i u uzgajalištima divljači, korištenje voda, pomorski i riječni prijevoz, gradnje i upravljanje autocestama, usluge javnog prijevoza, značne luke, razne komunalne djelatnosti, pa sve do usluga u turizmu, zdravstvu, sportu, medijskih usluga... U tom širokom spektru sasvim je sigurno mnogo prostora kako bi se dodjelom koncesija unaprijedio posao, zaposlilo više ljudi i stvarale nove vrijednosti. Strah od koncesija bio bi na tom planu strah od privatizacije, strah od toga da nešto što smo do sada svi plaćali, od čega je grcala državna i inače tanka kasa sada preuzme na stotine koncesionara, koji će tim dobrima gospodariti za dobrobit svih građana unutar zakona i pozitivnih propisa. Često, kada treba i ne treba, znamo se busati u prsa i tvrditi kako smo Europljani, da baš tu pripadamo, ali

Ne treba se plašiti da će netko ukrasti naše more, otetiti nam plaže i da nam neće dati smočiti noge u našem Jadranu...

svaki put kada pokušamo implementirati vrijednosti i zasade te Europe, javljaju se otpori, tada se diže graja, jer, eto, netko će nas opet pokrasti, netko će uzeti ono što pripada samo nama. Na žalost, strah koji građani nose u sebi datira iz vremena nepoštena i mučne privatizacije, pa je i riječ "koncesija" odmah crvena krpa. Zašto se sada ipak ne treba plašiti ni da će netko ukrasti naše more, otetiti nam plaže i da nam neće dati smočiti noge u našem Jadranu? Valja znati da su koncesije na pomorskom dobru već regulirane Zakonom o pomorskom dobru i lukama, i sve se koncesije na pomorsko dobro done su prema tom zakonu. Stručnjaci će reći kako Zakon o koncesijama propisuje postupak dodjele koncesija u svim područjima, a za plaže je nadležan Zakon o pomorskom dobru. A pomorsko dobro je vlasništvo države, ono ne može biti privatno, pa tako u Hrvatskoj nema i neće biti ni privatnih plaža. One mogu biti ili javne ili pod koncesijom, a koncesionar može samo i jedino upravljati plažom i naplaćivati usluge i infrastrukturu - ležaljke, suncobrane, ali ne i ulaz na plažu! Ne može se ni zabraniti ulaz na bilo koju plažu jer pomorsko dobro - dobro je svih nas. Zakonski se plažu ne može ni ograditi. Sve ostalo je uzurpacija, protuzakonito, baš kao i betoniranje "privatnih" plaža uz vikendice i vile čiji su se vlasnici protuzakonito spustili sve do mora. Naravno da se u nas zakoni i propisi manje ili više ne poštuju i zato valja pojačati kontrolu, kako ne bi bilo zlouporaba, pa će onda nestati i strah od mogućih makinacija, netransparentnosti i pogodovanja. Onaj tko dodjeljuje koncesiju mora oformiti stručno povjerenstvo koje će reći tko je najbolji ponuđač, a u povjerenstvu svakako treba biti i predstavnik lokalne samouprave. Naravno, dobro su došli i lokalni koncesionari, ali oni moraju igrati tržišnu utakmicu prema EU standardima, ravnopravno sa svima drugima, jer u utakmici svi moraju imati iste mogućnosti. A da koncesija dođe u prave ruke, stvar je provedbe natječaja i potom nadzora. Ne radi li netko potom zakonito, koncesija se može i oduzeti.